

Programma maken in de bibliotheek

Acht programmamakers aan het woord

LEX

Inhoud

- 03 Inleiding
- 08 Het ontstaan van de leergang
- 12 Toekomstige uitdagingen
- 17 Samen bouwen
- 19 Colofon

Interviews

Angelique van Jaarsveld

Sanne Noorman

Jay Plaat

Annerite Coertjens

Carlijn Hermanussen

Fatima Essabani

Mick Onstenk

Ellen Tax

01

Inleiding

Programma maken in de bibliotheek is een vak, waarvoor specifieke kennis en vaardigheden nodig zijn. Daarom is drie jaar geleden de leergang 'Programmeren' ontwikkeld. We maken de balans op. Waar staat het vak van programma maken nu en welke ontwikkelingen gloren in de toekomst? In deze uitgave schetsen we de uitdagingen en delen acht programmamakers hun inzichten.

Van uitleen naar maatschappelijk-educatief en daar voorbij

De ontwikkeling naar de maatschappelijk-educatieve bibliotheek is de opstartfase voorbij. Uitwerkingen daarvan, zoals het ontstaan en doorontwikkelen van de rol van de programmamaker in de bibliotheek, zijn echter nog volop in ontwikkeling.

Bezoekers en gebruikers nemen hun plek in naast leners en leden. Bibliotheken richten zich op verschillende doelgroepen en agenderen thema's in de eigen omgeving. Ze organiseren ontmoetingen en debat en maken nieuwe connecties met kunst en cultuur. De bibliotheek raakt vanuit verschillende invalshoeken steeds meer betrokken bij allerlei maatschappelijke uitdagingen, vraagstukken en gevoeligheden.

Daarvoor is het vak van programmamaker cruciaal. Dat gaat niet alleen over vraagstukken die we als 'des bibliotheeks' zien, zoals laaggeletterdheid, leesplezier en digitale vaardigheden, maar ook om de nieuwe uitdagingen van deze tijd, zoals democratie, duurzaamheid en vaardigheden en faciliteiten om te kunnen samenleven en te kunnen bijdragen aan de eigen samenleving als actief burger.

“Als programmamaker in de bibliotheek heb je een heel breed takenpakket. Dit kwam ook terug in de leergang, waarin we de verschillende petten van de programmamaker bespraken.”

Ellen Tax
Programmacoördinator bij
Bibliotheek Venlo

Met een achtergrond als business intelligence manager bij een detachingsbureau heeft **Angelique van Jaarsveld** veel ervaring met zorgen voor meer bekendheid. Die ervaring zet ze nu in als programmamaker bij Bibliotheek Velsen.

“Door de leergang richt ik mijn programma’s meer in als een proces met een kop en een staart.”

“De bibliotheek wordt tegenwoordig veel meer gezien als maatschappelijke plek. In de bibliotheek kunnen we bepaalde discussies, thema’s of debatten een plek geven. Het is mijn taak als programmamaker om te kijken waar de gaten zitten in ons programma. Welke groepen bedienen we nog niet genoeg en wat kunnen we voor hen organiseren? Hoe sluiten we daarbij aan bij de wensen en behoeften van de inwoners en bij het beleid van de gemeente?”

Visie ontwikkelen

“Er werd al volop geprogrammeerd bij Bibliotheek Velsen, maar ik ben de eerste programmamaker. Aan mij de taak om een visie te ontwikkelen om de focus van de korte en lange termijn te verduidelijken. De rol van programmamaker was nog redelijk nieuw voor mij, daarom wilde ik graag de leergang volgen. Ik zocht vooral een netwerk en de mogelijkheid om te discussiëren. Moet je alles met partners regelen? Heb je de financiën in huis of moet je altijd een fonds regelen? We bespraken al die verschillende smaken en dat vond ik echt een eyeopener. De discussies met andere programmamakers hebben me geholpen bij het ontwikkelen van een visie.”

Kop en een staart

“Ik richt mijn activiteiten nu meer in als een proces met een kop en een staart. Wanneer we een spreker uitnodigen, ga ik niet alleen van tevoren met hem of haar in gesprek. Ik maak ook content om te delen. Ook deed ik inspiratie op om anders te werken. Ik leg bijvoorbeeld allemaal post-its neer met een activiteit, thema en leerdoel. Ik pak vier of vijf post-its en bedenk hoe ik hier een programma van kan maken. Stel dat ik bezig ben met de voorbereiding van de Kinderboekenweek, dan pak ik er een post-it bij om het programma breder te trekken. Dit zorgt ervoor dat ik vrijer nadenk over de invulling van programma’s.

Sanne Noorman, programmaregisseur Mens en Samenleving bij BiblioNu, kwam via een omweg terecht bij de bibliotheek. Ze volgde de leergang om meer te leren over programmeren, maar ook over de bibliotheekwereld.

“Het boek staat niet meer centraal in de bibliotheek; het is een middel geworden om jezelf te ontwikkelen.”

“Tijdens mijn zoektocht naar een nieuwe baan sprak de vacature marketingcommunicatiemedewerker bij BiblioNu me meteen aan. Maar tijdens mijn sollicitatiegesprek kwam de vacature van programmaregisseur ter sprake. ‘Volgens mij moet jij veel meer aan de voorkant zichtbaar zijn, dingen organiseren, een netwerk opbouwen,’ zei de directeur. De functie van programmaregisseur was helemaal nieuw voor mij. En ook voor de organisatie. Maar dat had hij goed ingeschat!”

Visie ontwikkelen

“Sinds 2022 werk ik als programmaregisseur bij BiblioNu voor de portefeuille Mens en Samenleving. Als programmaregisseur houd ik me eigenlijk met alles bezig, behalve met boeken. Best bijzonder in een bibliotheek! Het boek stond eigenlijk altijd centraal in de bibliotheek. Maar er zijn inmiddels veel meer middelen om jezelf te ontwikkelen. Zo kun je kennis tot je nemen door het luisteren van een podcast of door het bijwonen van een lezing, maar ook door het gesprek aan te gaan met elkaar. Ik zoek de connectie met netwerkpartners om workshops, cursussen en schrijversbezoeken te organiseren.”

Focus aanbrengen

“Samen met Cubiss voerde onze organisatie een marketingonderzoek uit. Wie wonen er in onze gemeente, wie zijn de mensen die onze activiteiten bezoeken? We zijn er als bibliotheek natuurlijk voor mensen van 0 tot 100 jaar, maar door dit onderzoek kunnen we focus aanbrengen en gericht activiteiten organiseren. Ook zou ik iets willen organiseren rondom thema’s waar een taboe op ligt. Het mag van mij wel een beetje schuren. Want daar gebeuren de mooiste dingen.”

Jay Plaat werkt als maatschappelijk-educatieve bibliothecaris bij de Noord Oost Brabantse Bibliotheken. Zijn functie werd uitgebreid met programmeren voor volwassenen, dus de leergang kwam voor hem als geroepen.

“Als bibliotheek bied je toegang tot veel verschillende werelden.”

“Taal en cultuur speelden altijd al een grote rol in mijn werk. Ik studeerde Algemene Cultuurwetenschappen en werkte onder andere bij Arthouse LUX, als programmeur bij De Pul en als tekstschrijver bij Roestvrijtaal. Ik wilde terug naar de culturele sector, en de breedheid en diversiteit van de bibliotheekwereld sprak me altijd al aan. Het is meer dan vermaak; je hebt ook een maatschappelijke functie. Ik vind de bibliotheek een heel bijzondere plek. Als bibliotheek bied je toegang tot veel verschillende werelden.”

Concrete handvatten

“Ik kijk heel positief terug op de leergang. Via de leergang krijg je een goed beeld van hoe het er op andere plekken aan toe gaat. Want bibliotheken zijn geen winstgevende bedrijven; je concurreert niet met elkaar. En kunt dus alles met elkaar delen. Vooral voor beginnende programmeurs is de leergang heel waardevol. Je krijgt veel concrete handvatten aangereikt waar je mee aan de slag kunt. En je bouwt een netwerk op. Het is heel mooi om samen met een groep mensen een jaar lang ergens naartoe te werken. Ik heb me niet alleen ontwikkeld als programmamaker, maar ook als bibliothecaris en als mens.”

Lokaal programmeren

“Wat ik meeneem uit de leergang, is meer focussen op lokaal programmeren. Zo bedachten we de programmaliijn Lees Lokaal, waarin we schrijvers die uit het werkgebied komen of over ons werkgebied schrijven, de kans geven om hun stem te laten horen. Daarnaast wil ik me meer focussen op experimenteren. Je kunt je programmering wel dichttimmeren met een strak jaarplan, maar het lijkt me goed om ruimte te houden voor één of twee experimenten. Een jaar lang alleen maar experimenteren zie ik ook wel zitten, om te kijken wat daar uitkomt. Ik denk dat je daar heel veel van leert.”

02

Het ontstaan van de leergang

In 2018 ontwikkelden Rijnbrink en Arthouse LUX een leergang programma maken. Een leergang die specifiek is gericht op de minst uitgewerkte pijler van de bibliotheekopgaves: Persoonlijke Ontwikkeling.

Programma maken in de bibliotheek is een vak

Hoewel het programma-aanbod in bibliotheken in 2018 van goede kwaliteit was, was het vaak smal en beperkt tot het invliegen van schrijvers of het organiseren van workshops. Makkelijk, niet te tijdrovend en vooral van organisatorische aard.

Het gevoel dat er meer mogelijk is bestond al langer. Het besef kwam: programma maken in de bibliotheek is een vak. Er was echter geen plek om het vak te leren, geen opleiding en weinig idee over wat de rol van een programmamaker dan zou inhouden.

Evanne Nowak ontwikkelde bij Arthouse LUX al eerder een leergang voor programmamakers in de cultuursector. Samen met hen werd daarom

een leergang programma maken in de bibliotheek opgezet. We onderzochten de rol en competenties van de bibliotheek en de programmamaker en ondervroegen programmamakers hoe zij de rol van de bibliotheek zien ten opzichte van andere cultuurinstellingen en hoe we de juiste mensen daarmee konden aanspreken. Dit resulteerde begin 2019 in de eerste jaargang 'Programmeren in de bibliotheek'.

“Als programmaregisseur houd ik me eigenlijk met alles bezig, behalve met boeken. Best bijzonder in een bibliotheek! Maar er zijn inmiddels veel meer middelen om jezelf te ontwikkelen.”

Sanne Noorman
Programmaregisseur bij
BiblioNu

Annerite Coertjens is programmamaker bij Bibliotheek De Lage Beemden. Ze werkt nu zo'n twee jaar bij de bibliotheek en volgde de leergang om meer te leren over het vak van programmamaker.

“Een leven lang leren doe je bij de bibliotheek.”

“De bibliotheek is steeds meer een plek om elkaar te ontmoeten en van elkaar te leren. Het is een plek waar je jezelf kunt ontwikkelen. Dat brengt je verder in het leven. Daar draag ik met mijn werk als programmamaker graag aan bij. Mensen kunnen zich, naast het lezen van boeken, op allerlei manieren ontwikkelen in de bibliotheek. Bijvoorbeeld door het bijwonen van lezingen of het volgen van workshops. We zijn allemaal druk, maar de bibliotheek biedt een plek om even pas op de plaats te maken.”

De veelzijdigheid van programmeren

“Ik was nog niet bekend met programmeren; alles was nieuw voor mij. De leergang kwam dus op het juiste moment. Ik kijk er heel enthousiast op terug. Alle kanten van programmeren werden goed belicht doordat we iedere lesdag een ander thema bespraken onder begeleiding van boeiende sprekers. Ik heb veel collega's van andere bibliotheken ontmoet en via dit netwerk zelfs een eerste samenwerking opgezet.

Impact maken

“Mijn grootste uitdaging als programmamaker is het werkgebied leren kennen. Bibliotheken in kleine dorpen hebben een heel eigen dynamiek, die je niet kunt vergelijken met een stadsbibliotheek. In

het begin was ik teleurgesteld dat er geen honderd mensen deelnamen aan een activiteit. Mede door de leergang heb ik dit leren loslaten. Het is veel belangrijker om impact te maken met een mooie activiteit.”

Samenwerken

“Sinds de leergang ben ik me meer bewust van het belang van samenwerken. Samen met partners uit ons werkgebied bereiken we meer mensen, maken we meer impact en kunnen we elkaar versterken. In de leergang leerde ik hoe je zo'n samenwerking kunt laten slagen. Ik probeer bij iedere activiteit contact te maken met een lokale partner die bij het onderwerp aansluit.”

Carlijn Hermanussen (BiblioPlus) werkt al ruim zeven jaar bij de bibliotheek. Eerst als leesconsulent, nu als programmamaker Kinderen en Ouders. Ze volgde de leergang omdat ze op zoek was naar verdieping en bevestiging.

“Een positieve ervaring met de bibliotheek hoeft niet meteen met een boek te zijn.”

“Veel mensen denken bij de bibliotheek alleen aan lezen, en dat kan sommige mensen afschrikken. Ik wil die drempel verlagen door activiteiten te organiseren waarbij je ouders en kinderen de bieb in krijgt. Een plek waar het speels is, waar ze een leuke ervaring beleven. De activiteiten die ik samen met mijn collega's bedenk staan in het teken van ontmoeting en ontwikkeling. Het boek staat daar soms iets verder vanaf. Een positieve ervaring met de bibliotheek hoeft niet meteen met een boek te zijn.”

Bevestiging van mijn rol

“Inmiddels werk ik al zo'n zes jaar als programmamaker. Ik was op zoek naar bevestiging van mijn rol en toe aan verdieping. Ik kwam de leergang tegen in een nieuwsbrief van Cubiss. Een plek waar mijn rol begrepen wordt en in contact komen met andere programmamakers; dat leek me wel wat. Ik kreeg gelijk groen licht vanuit de organisatie. De leergang voelde voor mij iedere maand weer als een cadeautje. Je hebt een hele werkdag om je even los te weken van de dagelijkse gang van zaken. Een momentje om uit te zoomen van je werk, waarbij je op een andere manier inzoomt.”

Groots denken

“De leergang leerde mij om meer out-of-the-box te denken. Ga eerst eens even dromen: wat zou je doen als je alle tijd en geld van de wereld had? Voordat ik een programma uitwerk, probeer ik nu eerst groots te denken. Daarnaast presenteerde ik aan mijn collega-programmamakers en de directie wat ik leerde tijdens de leergang. Er ontstond een mooi gesprek waarbij we stilstonden bij wat we aan het doen zijn, en hoe we de rol van programmamaker precies zien. Heel waardevol om mijn kennis uit de leergang te delen met de organisatie.”

03

Toekomstige uitdagingen

We zien een langzame versteviging van het vak van programmamaker in de bibliotheek. Met meer opgeleide programmamakers in de branche, zijn er meer mensen die dezelfde taal spreken en het vak van programma maken naar een hoger niveau tillen.

De programmamaker als rol is volwassen aan het worden

Programmamakers zoeken naar positie, in hun vak en in de branche. Ze hebben hierbij tijd en middelen nodig. Tegelijkertijd hebben ze ook behoefte aan aansluiting bij collega's, de directeur, andere domeinen of externe stakeholders.

Ook de eigen competenties blijven onderwerp van ontwikkeling. Hoe zorg je dat alle rollen van de programmamaker worden vervuld, terwijl dat meestal niet allemaal in één persoon past? Waar ben je zelf goed in en wat laat je over aan een ander? In hoeverre volg je je eigen interesses bij het neerzetten van programma's, of speel je juist meer in op behoeften van bezoekers? En hoe laat je aan collega's zien wat de meerwaarde is van maatschappelijk programmeren? Wanneer

kies je voor een bestaand programma, en wanneer bouw je zelf een programma? Het vak van programmamaker is nog steeds in ontwikkeling. Wanneer deelnemers de leergang doorlopen, ontwikkelen zij ook mede het vak. De leergang ontwikkelt mee door. De oud deelnemers vormen een netwerk, dat elkaar regelmatig ziet. Ze weten hun collega's te overtuigen door successen in binnen- en buitenland. De programmamaker als rol is volwassen aan het worden.

“De grootste les die ik meeneem uit de leergang is op ieder moment je doel en doelgroep voor ogen houden. Dat is de sleutel tot alles wat je gaat programmeren.”

Mick Onstenk
Servicemedewerker en
programmamaker bij BIJ de Bieb

Na tien jaar voor de klas werkte **Fatima Essabani** zeven jaar bij de Bibliotheek Noordwest Veluwe. Eerst als taalcoördinator, daarna als specialist doorgaande leeslijn. Inmiddels is ze werkzaam bij Stichting Bibliotheeknetwerk Flevoland.

“De bibliotheek is er voor iedereen. Niet alleen voor mensen die hulp nodig hebben.”

“Het viel me als leraar al op dat bibliotheken zich ontwikkelen en veel aan het innoveren zijn. Dat trok me enorm aan; daarom maakte ik de overstap naar de bibliotheek. Ik startte als taalcoördinator, waar ik me vooral bezighield met laaggeletterdheid. Ik maakte onder andere programma’s voor mensen die hulp nodig hebben bij basisvaardigheden of een taalachterstand. Inmiddels programmeer ik voor iedereen, van 0 tot 100 jaar. We sluiten aan bij campagnes die gericht zijn op leesontwikkeling.”

Bibliotheek voor iedereen

“Ook programmeren we losse middagen of avonden rondom thema’s, waarbij de focus ligt op plezier, ontspanning en ontwikkeling. Dit weerspiegelt de ontwikkeling van bibliotheken als geheel. We werden de afgelopen jaren steeds meer de bibliotheek voor mensen die ergens hulp bij nodig hebben of niet goed meekomen. Ik vind het belangrijk dat we een bibliotheek zijn die meerdere doelgroepen aanspreekt. Dat betekent dat we ook activiteiten moeten bieden voor mensen die het gewoon leuk vinden, zichzelf willen ontwikkelen of extra uitdaging nodig hebben. Zo worden we meer een bibliotheek voor iedereen.”

Kijk goed wat je nodig hebt

Om goed beslagen ten ijs te komen, was het volgen van de leergang onderdeel van mijn nieuwe functie. De groep die de leergang volgde was heel divers. Allerlei achtergronden, wensen, ervaringen en verwachtingen. Zelf zit ik meer op de strategie en de doorgaande lijn, andere deelnemers werken meer in de uitvoering en zochten hier concrete handvatten voor. Ben je als programmamaker van plan om de leergang te volgen? Mijn tip is om goed te kijken naar wat je nodig hebt. Netwerkdagen bijwonen of in gesprek gaan met een collega-programmeur kan ook heel waardevol zijn.”

Mick Onstenk was 17 toen hij als opruimer startte bij BIJ de Bieb in Zutphen. Na 7,5 jaar werkt hij hier nu als servicemedewerker en programmamaker. Daar richt hij zich op het organiseren van activiteiten voor jongeren.

“We willen van de bibliotheek het huis van de stad maken.”

“Ik ben in onze organisatie verantwoordelijk voor inwoners tussen de 14 en 27 jaar. Gelijk een mooie uitdaging, want deze leeftijdsgroep komt over het algemeen niet veel in de bibliotheek. En in onze regio gaan jongeren redelijk snel weg na de middelbare school. Dus het is lastig om deze doelgroep naar de bibliotheek te krijgen.”

Jongerenavonden

“Ik werk nu een jaar als programmamaker, en tot nu toe ben ik vooral bezig geweest met testen. Wat is er mogelijk, wat werkt voor deze doelgroep? Waar komen ze op af? Mijn allereerste project was een bordspellenavond in samenwerking met een lokaal café en een lokale, nieuwe bordspellenwinkel. Verder organiseerden we voor kinderen een avond rondom ‘Het grote avonturenboek’, wat ook gelijk een spel is, omdat je je eigen keuzes kunt maken in het boek. En we organiseerden jongerenavonden waarbij we straatjongeren samen brachten. Op dit moment onderzoek ik wat er mogelijk is op het gebied van film. Maar ik ben dus nog steeds aan het testen en uitzoeken wat het beste werkt voor deze doelgroep.”

Doen wat er nog niet is

“Samen met een kunstenaar ben ik druk bezig met het opzetten van een reizend filmgenootschap. Een beetje zoals een literatuurcursus, maar dan voor film. Dat organiseren we in samenwerking met het lokale filmhuis. Het klinkt makkelijk, maar er zitten nog best veel haken en ogen aan. We proberen iets te doen wat er nog niet is in onze stad, en wat nog niet eerder gedaan is door een bibliotheek. Dus we willen het wel gelijk goed neerzetten en zijn ons nog goed aan het oriënteren. Daarnaast denk ik dat we jongeren kunnen bereiken door meer te doen met sport. We willen van de bibliotheek het huis van de stad maken, en daar horen sportevenementen bij. Ook e-sport. Dat is waar veel jongeren mee bezig te zijn, dus daar ligt een grote kans.”

Na 25 jaar in de televisiewereld maakte **Ellen Tax** de overstap naar de bibliotheek. Programmeren was niet nieuw voor haar, de branche wel. Haar eerste werkdag als programmacoördinator was gelijk de eerste cursusdag van de leergang.

“We zoeken bij elk programma de samenwerking op.”

“Ik ben van oorsprong journalist en kwam uiteindelijk terecht bij de televisie. Ik hield me vooral bezig met de organisatorische kant, dus niet alleen de inhoud, maar de hele productie. Na 25 jaar voelde ik dat het tijd was voor iets anders. Ik zag billboards van de bibliotheek voorbijkomen, maar ik had er nog een ouderwets beeld bij. Toch ben ik gaan praten en er was meteen een klik met onze directeur-bestuurder Geja Olijnsma. Ik zag zoveel mogelijkheden en kreeg het vertrouwen om daar iets mee te gaan doen.”

Dicht bij jezelf

“Ik leerde tijdens de leergang dat je de programmering dicht bij jezelf mag houden. Dat je mag gaan waar de energie is. Ook als het gaat om samenwerkingen. Die kunnen heel leuk, maar ook moeilijk zijn. Wij organiseren in principe niks meer alleen; we werken samen bij ieder programma. Maar het is daarbij wel heel belangrijk dat je ervoor zorgt dat iedereen die aan tafel zit, een belang heeft. We gaan niet zomaar ergens een programmering wegzetten. Het is belangrijk dat we er zelf ook iets aan hebben; het moet voor alle partijen iets opleveren. Je merkt in de praktijk dat die samenwerkingen ook veel beter gaan.”

Nieuwe manier van werken

“Ik denk dat de leergang ook heel interessant is voor de generatie die al veel ervaring heeft, maar gewend is om op een bepaalde manier te werken terwijl de bibliotheek juist zo aan het veranderen is. Die nieuwe manier van werken - bijvoorbeeld community librarian zijn - dat leer je niet vanachter je computer.”

Ogen en deuren open

“We zijn in Venlo veel nieuwe dingen aan het ontwikkelen en uitproberen vanuit de behoefte van de communities. Het gebeurt - als je goed kijkt - allemaal om ons heen. We hoeven er alleen maar onze ogen en deuren voor te openen.”

04

Samen bouwen

We zien een mooie ontwikkeling van het vak in de programmamaker als persoon, maar ook in het vak in zijn algemeenheid. Tegelijkertijd zijn er nog voldoende uitdagingen, waar we met de branche aan blijven werken. Daarom spreken we deze acht mensen over een jaar opnieuw. Waar lopen ze tegenaan? Waar gebeuren de mooie dingen? En hoe zorgen we samen dat onze wereld een beetje mooier wordt?

Ook dit jaar gaan we weer van start!

Heb je interesse in de leergang 'Programmeren in de bibliotheek'? Ook dit jaar gaan we weer van start.

Voor een eerste introductie in het vak programma maken is er ook een e-learning beschikbaar, ontwikkeld door de SPN. Na afloop weet je meer

over de rollen die de programmamaker speelt en over de plek van programmering in de bibliotheek. De e-learning is [hier](#) gratis te volgen.

"Ik wil meer buiten de bibliotheek programmeren, zodat we mensen bereiken die de weg naar de bibliotheek nog niet goed kennen."

Carlijn Hermanussen
Programmamaker Kinderen & Ouders bij BiblioPlus

Op de hoogte blijven?

Stuur een mailtje naar Laurie de Zwart, adviseur bij Rijnbrink.

[Stuur een mail](#)

Colofon

Tekst

Swaans

Vormgeving

Rijnbrink

Beeld

Rijnbrink

Dit is een uitgave van Lux, Cubiss en Rijnbrink

Januari 2024

LUX

 Rijnbrink